

<http://dx.doi.org/10.18778/8088-214-0.01>

Wstęp

Publikacja, którą oddajemy w ręce Czytelników, stanowi rozwinięcie i uzupełnienie – swoisty *sequel* – artykułów zebranych w tematycznym numerze „Zagadnień Rodzajów Literackich” (2014, z. 2) oraz w książce *Literatura prze-pisana. Od Hamleta do slashu* (red. A. Izdebska, D. Szajnert), która ukazała się nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego w 2015 roku. Tom *Literatura prze-pisana II. Od zapomnianych teorii do kryminału* jest pokłosiem drugiej edycji konferencji naukowej zorganizowanej (pod tym samym tytułem głównym) przez Katedrę Teorii Literatury Instytutu Kultury Współczesnej Uniwersytetu Łódzkiego w maju 2015 roku. I tym razem przedmiotem rozważań literaturoznawców, kulturoznawców i medioznawców z różnych polskich ośrodków badawczych miały być szczególnie postaci literackiego (i nie tylko literackiego) recyklingu, twórczego pasożytowania na cudzych tekstach: renarracje, refabularyzacje, rekonwencjonalizacje, amplifikacje, kontynuacje, transpozycje tematyczne – reinterpretacje apokryficzne, pastiszowe, parodyjne. Nacisk został położony na wyeksponowanie kulturowego i/lub egzystencjalnego sensu takich intencjonalnych praktyk intertekstualnych o skonkretyzowanym odniesieniu, artykułowanego za pośrednictwem relacji między tekstami i ich aktywnymi kontekstami; na sprawczą rolę rzeczywistości kulturowej, w której pre-teksty są prze-pisywane, czyli czytane/interpretowane/pisane od nowa – na to, kto, kiedy, gdzie, dlaczego i po co je prze-pisuje. Autorzy referatów twórczo prze-pisali naszą propozycję, w mniejszym lub większym stopniu uwzględniając wskazane dezyderaty. Rozwinięte wersje wybranych wystąpień konferencyjnych złożyły się na prezentowaną monografię.

W jej pierwszej części znalazły się trzy artykuły, w których przedmiot uwagi – jedyny albo ściśle stowarzyszony z omawianym utworem – stanowi literatura naukowa: polskie literaturoznawstwo teoretyczne, historiografia i teoria pisarstwa historycznego, teksty dotyczące przede wszystkim teorii i filozofii języka. Danuta Ulicka, rozwijając projekt filologicznie zorientowanej kulturowej historii teorii, diagnozuje przyczyny nieobecności polskich teorii literatury w rodzimym i światowym obiegu akademickim oraz proponuje, by ich dotychczasowe przepisywanie – rozumiane jako użycie polegające między innymi na nieefektywnym wtłaczaniu poszczególnych ujęć w ramy dyscyplinowo-metodologiczne i w konsekwencji zużycie – zastąpić

historią napisaną na nowo. Po czym brawurowo przedstawia jeden z możliwych wariantów takiej historii w postaci kanonu równoległego czy paralelnego z tym, co funkcjonuje jako kanoniczne w globalnych archiwach teoretycznoliterackich. Złożyłyby się na ten kanon „nieużytki” polskiej myśli teoretycznej, czyli zapomniane teksty o charakterze często prekursorskim wobec tego, co znane i uznane.

Dwa następne artykuły dotyczą konkretnych utworów literackich. Ostatnia powieść Jerzego Limona (*Młot na poetów albo Kroniki świętych głów*) to według Elżbiety Konończuk kolejna w dorobku tego autora warsztatowa powieść historiograficzna, tematyzująca metody organizacji i eksponowania wiedzy o przeszłości za pośrednictwem historiograficznych metafor – rozmaitych figur „przepisywania” heterogenicznych źródeł historycznych – oraz (jako „interaktywna historia powieściowa”) angażująca czytelnika do tworzenia na ich podstawie własnych narracji. W artykule domykającym tę część książki Maria Tarnogórska przypomina o roli, jaką słynna dylogia Lewisa Carrolla odegrała i nadal odgrywa w pismach filozofów (przede wszystkim, choć nie tylko, języka), logików czy matematyków. Autorka podkreśla, że funkcjonowanie *Alicji...* w kulturze naukowej, w której nonsens traktuje się jako kategorię poznawczą, jest – poniekąd paradoksalnie – bliższe oryginałowi niż liczne literackie przepisania Carrollowskich arcydzieł, zapoznające albo całkowicie rugujące ten aspekt opowieści o przygodach Alicji.

Część drugą tomu otwiera artykuł Aleksandry Chomiuk spajający podejście teoretyczne z tematyką biograficzną – wspólną dla wszystkich tekstów zebranych w tym miejscu. Autorka skupia się na biografii Jana Kochanowskiego, czyli kolejnych przepisaniach opartej na wątych źródłach historii życia pisarza. Prezentuje te biografie na szerokim tle współczesnej, nader obfitej produkcji dzieł tego gatunku. Rozpoznaje stan polskiej biografistyki jako taki, w którym brak ujęć lokujących się między dwoma skrajnymi biegunami: próbą zrekonstruowania pełni cudzego doświadczenia z jednej strony i opowieściami eksponującymi plotkarsko-skandaliczny wymiar życiorysów bohaterów z drugiej. Artur Hellich z kolei przypatruje się re-konwencji praktyce ironicznego przepisywania określonych struktur fabularno-kompozycyjnych czy matryc genologicznych w autobiografiach i wypowiedziach *quasi*-autobiograficznych. Jako swoiste *exempla* takiej praktyki prezentuje tekst Kazimierza Brandysa – rozpatrywany w związku z wybranymi ze względu na tematykę i konstrukcję podmiotu, jawnie fikcyjnymi, wcześniejszymi narracjami jego autorstwa – oraz tekst Zofii Mitosek, konfrontowany z teoretycznoliterackimi dokonaniem badaczki.

Następne trzy artykuły przynoszą analizy pojedynczych utworów literackich. Katarzyna Wądolny-Tatar czyta *Małą Zagładę* Anny Janko jako kolejny element odsłaniania binarracji, tworzonej w dialogu z pamięcią

i twórczością matki, Teresy Ferenc, oraz innymi tekstami. W kategoriach prze-pisywania rozpatruje próbę literackiego przepracowania i artykulacji jej traumatycznego, dziecięcego doświadczenia, podjętą przez córkę w celach terapeutycznych i autoterapeutycznych zarazem. Julia Dynkowska przygląda się *Saturnowi. Czarnym obrazom z życia mężczyzn z rodziny Goya*, apokryficznej powieści biograficznej Jacka Dehnela. Analizując rozmaite funkcje pełnione w niej przez swoiste ekfrazy dzieł malarza, przekonuje o zasadności ujmowania w kategoriach apokryfu nie tylko literackich biografii postaci empirycznych, ale też owych ekfraz (i innych o podobnej konstrukcji). Leszek Karczewski odczytuje komiks *Fun Home* Alison Bechdel jako bardzo złożoną, wielopoziomową grę z konwencją autobiografii. Pokazuje, jak autorka dekonstruuje i konstruuje zarazem takie kategorie, jak podmiot; poddaje metarefleksji schematy narracyjne; przygląda się funkcjonowaniu mechanizmów pamięci; żongluje rozmaitymi aluzjami literackimi, a wszystko to po to, by stworzyć opowieść wymykającą się prostym kategoryzacjaom.

Trzecia część tomu zawiera rozważania skoncentrowane wokół kwestii genologicznych, konwencji i strategii tekstowych. Otwierają ją artykuły skupione na konkretnych odmianach gatunkowych uwikłanych w relacje prze-pisywania. I tak: Anna Skubaczewska-Pniewska analizuje prze-pisywanie popularnych gatunków – szczególnie romansu i kryminału – w powieści uniwersyteckiej i pokazuje, jak współgrają one w obrębie tej konwencji z intertekstualnymi odwołaniami do teorii interpretacji czy metodologii badań literackich. Adela Kobelska charakteryzuje poznańskie „przechadzakowniki” jako gatunek prze-pisujący przestrzeń miasta w porządek tekstowy. Kontekst dla jej analiz stanowi szersza kategoria – gatunki miejskie. W kategorii tej mieszczą się tak różne formy, jak limeryki czy powieść kryminalna. Agnieszka Karpowicz zaś interpretuje *Nikiiformy* Edwarda Redlińskiego: przekonuje, iż pisarz, posługując się „formami gotowymi”, prze-pisując codzienność na literaturę, tyleż obnaża nieznośną konwencjonalność tej ostatniej, co eksponuje mialkość pewnej rzeczywistości społecznej. Takim formom prze-pisywania, jak parodia czy „cytaty z rzeczywistości”, przygląda się Elżbieta Sidoruk, wskazując – na przykładzie twórczości Tadeusza Różewicza – mechanizmy, dzięki którym stają się one narzędziami budowania strategii satyrycznej. Autorka zwraca też uwagę na rolę rekontekstualizacji, istotną między innymi dla aktywizacji ironii jako składnika „satyrotwórczego”.

W kolejnym tekście tomu Agnieszka Izdebska analizuje dyptyk powieści kryminalnych Leonie Swann, eksponując rozmaite intertekstualne gry prowadzone przez autorkę: z konwencją powieści kryminalnej w duchu Agaty Christie, strategiami odbioru, pojęciem kanonu wreszcie. Prze-pisanie jako element strategii twórczej w kulturze *open source* ukazuje

artykuł Moniki Górskiej-Olesińskiej poświęcony fenomenowi generatora poetyckiego *Taroko Gorge* Nicka Montforta, czyli praktyce, w obrębie której kolektywnemu prze-pisywaniu i modyfikacji ulegają nie tylko teksty, ale i sam kod. W artykule domykającym tom Marta Rakoczy sytuuje kwestię prze-pisywania w perspektywie nieco innej niż pozostali autorzy. Rozważa je jako jeden z aspektów samego aktu zapisywania, w kontekście materialności pisma jako prze-pisania komunikatu, zwracając uwagę na utracony walor czynności zapisu – kaligrafię.

Ani artykuły zebrane w tomie *Literatura prze-pisana. Od Hamleta do slashu*, ani teksty składające się na *Literaturę prze-pisaną II* nie wyczerpały poddanego pod dyskusję tematu. Dowiodły tego referaty wygłoszone podczas tegorocznej, trzeciej edycji konferencji pod tym samym tytułem. Inspiracją do nieznacznej zmiany jej formuły – przeniesienia punktu ciężkości z badań nad szczególnymi postaciami recyklingu literackiego na, z jednej strony, swoisty recykling literaturo- czy kulturoznawczy, z drugiej zaś na literaturę i inne teksty kultury prze-czytane/prze-pisane przez jej badaczki i badaczy – były przede wszystkim tezy otwierającego niniejszy tom artykułu Danuty Ulickiej. Jednakże z faktu, że na spotkaniu pod hasłem „Literatura prze-pisana III” (kwiecień 2016 roku) rozważane były również kwestie podejmowane w poprzednich latach, wnosimy, iż kwestie te są nadal aktualne i ważne dla współczesnego literaturoznawstwa, kulturoznawstwa i dyscyplin pokrewnych.

Redaktorki